

אדרת רשב"ם

ר"ת אמרות דוב רזנברג תלמיד רבינו שלמה ב"ר מרדכי
לזכר נשמת הגה"ק רבינו שלמה מזועהיל זי"ע
בס"ד

פ' ויצא שנת ענין דהנה אמתי בלה בא אליה לפ"ק גיליון תל"ג

מדור הנעשה ונשמע

מִחְמָס אָחִיד יַעֲקֹב תִּכְסֹּף בּוֹשָׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם (עובדיה א:), לפני שבוע נתנה הבג"ץ בהרכב של חמישה שופטים בראשות המשנה לנשיא בית המשפט העליון, פסק דין מספר 5819/24, אשר עסק בשאלת אכיפת חובת הגיוס של תלמידי הישיבות, ונקבע פה אחד כי הממשלה אינה מקיימת את חובתה לפעול לגיוס שוויוני לצה"ל, עוד נקבע, כי מוטלת על הממשלה החובה לגבש צעדי אכיפה אפקטיביים משלימים לסמכויות האכיפה שנתונות בידי הצבא, וההדיוט קופץ בראש, היועצת המשפטית לממשלה, הידוע לשמצה על רדיפת עולם התורה, שלחה השבוע (יום שלישי) מכתב לראש הממשלה, וכתבה "הממשלה אינה מקיימת את חובתה לפעול לגיוס שוויוני לצה"ל, ומוטלת על הממשלה חובה לגבש בתוך 45 ימים, צעדי אכיפה אפקטיביים משלימים לסמכויות האכיפה שנתונות בידי הצבא, אין לאפשר המשך מתן הטבות שניתנות בקשר ישיר או עקיף להשתמטות מחובת הגיוס", ואם קוראים את הפסק של הבג"ץ הרי פסק הדין קובע באופן ברור שהמדיניות צריכה לחול באופן שוויוני על מי שהוכרז כמשתמט, ולא רק על בני הציבור החרדי, אבל לא כן הדברים, למעשה לא עוצרים חילונים וסטודנטים מצפון תל אביב, לפי הסקרים רוב המשתמטים אינם לא תלמידי ישיבה ולא חרדים, ובצדק פנה השבוע ארגון "אמת ליעקב בישראל" במכתב למשרדי הממשלה בדרישה להחלה אוניברסלית ושוויונית של הסנקציות הכלכליות על כל מי שאינו משרת שירות צבאי מלא "אי אפשר להפעיל אכיפה רק כלפי מגזר אחד", הפנייה מבוססת על פסיקת בג"ץ הנ"ל אשר בה נקבע כי חובת הגיוס חלה באופן שוויוני על כלל אזרחי המדינה, וכי על הממשלה לגבש תוך 45 יום מדיניות אכיפה אפקטיבית במישור הכלכלי-אזרחי, במכתב מפורטת האפליה בשני תחומים מרכזיים, (1) במוסד לביטוח לאומי, אשר מופעלת דרישת גיוס כתנאי לשלילת הנחת אברכים רק כלפי לומדי תורה, בעוד הנחת סטודנט ממשיכה להינתן לכל סטודנט שאינו חרדי גם אם אינו מתגייס, (2) בתקצוב מוסדות חינוך, לפי הטענה, ישיבות נענשות בשלילת תקצוב עבור תלמידים שלא התגייסו, בעוד אוניברסיטאות ומכללות מתוקצבות במלואן עבור כל תלמידיהן ללא קשר למעמדם הצבאי.

ואשא את משלי ואומר לפי מש"כ במסכת גיטין, חד גברא אכשליה פומיה לבר דרומא, ואמר (תהלים ס"ב) הלא אִתָּה אֱלֹקִים זִנְחָתָנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱלֹקִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ (גיטין נז.), היא מבקשת גיוס שוויוני, הרי גיוס שוויוני בגימטריא פיה הכשילה (עם התיבות), שתאכל את הדיסה אשר בישראל, רצתה לזנוח את לומדי התורה הדבקים בה' אלקים, אבל התורה הקדושה מביטחה לא תצא אלקים בצבאותינו, לא יעזור לה כלום, גם הבג"ץ יצטרך בעל כרחך לענות אמן לפי פסק שלהם הברורה, פיה שפתחה על גיוס שוויוני ועל צעדי אכיפה אפקטיביים הכשילה, וסימנך "פה" גיוס שוויוני בגימטריא צעדי אכיפה אפקטיביים, אבל גם בגימטריא אל עמק שוה, זה בפסוק שקראנו בפ' לך, וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סֹדִם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת כְּדָרְלֶעָמֶר וְאֵת הַמֶּלְכִּים אֲשֶׁר אָתּוֹ אֶל עֶמֶק שְׁוֹה הוּא עֶמֶק הַמֶּלֶךְ (בראשית יד:ז), אין זה שוויון אלא אפליה בוטה, אין דין סטודנט שאינו חרדי כדין תלמיד ישיבה חרדי, וכבר הבטיח לנו רבי שמעון בן יוחאי, חס ושלום שתשתכח תורה מישראל (שבת קלח:), תמיד תהיה תלמידי חכמים ולומדי תורה, הרי צעדי אכיפה אפקטיביים בגימטריא שמעון בן יוחי, וגם בגימטריא תלמיד חכם, וחשבתי לומר בבחינת פסוק לי פסוקך (חגיגה טו., כתובות סה., גיטין נו., גיטין סח., סנהדרין קי.: חולין צה:), וסימנך צעדי אכיפה אפקטיביים בגימטריא פסוק לי פסוקך, ופרשתנו השבוע פ' ויצא, וסימנך צעדי אכיפה אפקטיביים בגימטריא ויצא יעקב חרנה, ולכן לא בחכמה עשתה זאת, כי לשונה ופיה הכשילה, בן אדם שרוצה תואר כאדם נאור, שומר את פיו ולשונו, לא שפיו יכשילו, אולי אתון כשמדברת לא חושבת לפני כן, אבל ויפתח ה' את פי האתון (במדבר כב:כח), וסימנך צעדי אכיפה אפקטיביים בגימטריא פי האתון, ובגימטריא לשון במילוי כזה, למ"ד ש"ן ו"ו נו"ן, וכנראה שהיא מאד מאד מפחדת על חקירה בהתערבותה בפרשת הפצרי"ת שהאמת תצא לאור, וסימנך צעדי אכיפה אפקטיביים בגימטריא פחדנית, ובגימטריא נקי כפים ובר לבב, ויתגלה לעין כל כמה נקי כפים ובר לבב היא באמת, וכתוב (צפניה ב:א) התקוששו וקושו, אמר ריש לקיש, קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים (ב"מ קז: ב"ב ס: סנהדרין יח., סנהדרין יט.), ובצדק היא מפחדת שיצא לאור כמה מקום המשפט שמה הרשע וימקום הצדק שמה הרשע (קהלת ג:טז), וסימנך את חובתה לפעול לגיוס שוויוני בגימטריא התקוששו וקושו, ובגימטריא מקום המשפט שם הרשע, אנחנו במלחמה – מלחמת הס"ם נגד לומדי התורה, ולכן נסיים ממקום שהתחלנו בה, מִחְמָס אָחִיד יַעֲקֹב תִּכְסֹּף בּוֹשָׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם, וסימנך ס"מ לפעול לגיוס שוויוני בגימטריא תכסך בושה.

מדור הדרוש

בחכמה ואמר לרחל, אבא לא היו לו בנים, וא"כ תפלתו בכדי לקיים המצוה כנ"ל, לא כן אני יש לי בנים, וא"כ הלכתי נתקיים המצוה אלולי, אך ממך מנע, והלכתי עליו אין מקום להתפלל בכדי לקיים המצוה, דהלכתי האשה לא נטויות על פריה ורביה, ואחרי שאין באפשרי להתפלל על הכוונה הנכונה שהתפלל אבא, על כן אין מקום לתפלה זו, עכ"ל כאמ"ו הגאון זלללה"ה ודפח"ח (זכרון יצחק).

ופירש הפענח רזא, הנה אמת צללה וגו' ואצנה גם אנכי ממנה, פי' מפני שאות ה' הוא אות של פריה ורביה והויית הזרע (וסימנך הא לכס זרע), וכל האמהות הי' לכל אחת ה' בשמה חוץ מרחל, לכן סמכה להיבנות מצללה שיש לה ב' ה"י"ן שתחלוך לה אחת, כאשר קרה בשמה שלא הי' לא לה ולא באברהם ה' בשם, ונחלקה יו"ד שלה לב' ה"י"ן, לה ולו, מלאתי (פענח רזא).

ונל"פ בעזה"ש"ת עפ"י מה דאיתא בריש מסכת פסחים, ההוא דאמר דונו דיני, אמרי שמע מינה מדין קאתי, דכתיב (בראשית מט:טז) דן ילין עמו כאחד שבטי ישראל (פסחים ד). ופירש מן החידושי הרי"מ זי"ע וזלה"ק, איתא בגמרא, האי דאמר דונו דיני שמע מינה מדין קאתי, שדרך שבט זה שרואים רק עפ"י דין, ולכן הלכו חוץ לענו, שהיו בעיניהם אינם כדאי לזה, רק דרך חסד, והם אוהבים מדין (חידושי הרי"מ עה"ת ליקוטים).

ותמן תנינן מסכת בבא בתרא, ההוא דאמר להו נכסיי לבניי, הוה ליה ברא וברתא, מי קרו אינשי לברא בניי (ובסלוקי לברתא מעיבור קאתי), או דלמא לא קרו אינשי לברא בניי, ולמוסכה לברתא במתנה קאתי, אמר רבי, תא שמע, (בראשית מו:כג) ויבני דן חָסִים, א"ל רבא, דלמא דלתנא דבי חזקיה, שהיו מרובין כחוסים של קנה וכו' (ב"ב קמג:).

ואיתא במדרש רבה פ' ויגש, כל הנפש הבאה וגו' ובני יוסף אשר יולד לו וגו', רבי לוי בשם רבי שמואל בר נחמן, רחית מימך אדם נותן לחבירו ששים וששה כוסות, וחוזר ונותן לו אף שלשה, והוא מונה אותם שבעים, אלחא זו יוכבד שהשלימה מנין של ישראל במאריס וכו', ויש אומרים חושים בן דן השלים עמהן את המנין, בתורתו של רבי מאיר מלאו כתוב וכן דן חושים, הה"ל (שמואל ב כד:ו) ויבאו הגִּלְעָדָה וְאֵל אֶרֶץ פְּתָתִים חֲדָשִׁי וגו', בית ירח ירח סינים, מדה כנגד מדה, דן נכנס בללמוניתו אלל אביו, ומתבדר בשבעים אלף, ובנימין נכנס בעשרה, ומתבדר בארבעים אלף (בראשית רבה פצ"ד ט'), ורמז לזה, וְהָיָה רִאשִׁיתֶךָ מִזֶּרַע וְאֶחָדֶיךָ יִשָּׁגָה מֵאֵל (איוב ח:ז).

ואיתא בספר פרשת דרכים (דרך הקודש דרך ט') כי המחלוקת אם ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו או לא, תלוי אי לחלק לריד קרא או לא, כי אברהם אבינו נטווה קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, ואברהם אבינו הלך בה רק לארכה ולא לרחבה, ולמ"ד הליכה קונה – אי אמרינן לחלק לא לריד קרא – שפיר קנה אברהם אבינו ע"ה את ארץ ישראל, עכ"ל.

ועוד איתא בפרשת דרכים, והוא בדרוש א' וזלה"ק בא"ד, מבואר שדעת חכמי ארפת הוא כדעת הרא"ם ז"ל,

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחיה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן, ותאמר הנה אמת צללה בלחיה ותלד על ברכי ואצנה גם אנכי ממנה, ותתן לו את צללה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב, ותהר צללה ותלד ליעקב בן, ותאמר רחל דנני אלקים וגם שמע בקלי ויתן לי בן על כן קראה שמו דן (בראשית ל:א-ו).

ופירש"י ז"ל, אשר מנע ממך, את אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני (רש"י).

ופירש מן החתם סופר זי"ע וזלה"ק, הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, י"ל לפמ"ש רמב"ן דהאבות היו להם דין בן נח בחוץ לארץ, לכן מתה רחל בכניסתו לארץ ישראל, שלא יהי' קם עם שתי אחיות, ורחל היא הנישאת באיסור עיי"ש (רמב"ן ויקרא יח:כה, ועי' רמב"ן בראשית כו:ה, מח:ז), והנה לכאורה יראה דין ישראל הי' הך עבודה מדין קידושין גמורים, מדין ערב תן מנה לפלוני ואקדש אני לך (קידושין ז). כמו שהארכתי במקום אחר (לקמן בד"ה אלי תבא וכו'), וא"כ הרי נתקדשה רחל, ולמה היא הנישאת באיסור, אך דין בן נח אין כאן קידושין, ולמה נישאת בהיתר ע"י ביאה – ורחל באיסור, ולכן מתה כנ"ל, וכבר אמרתי וירא ה' כי שנואה לאה, פי' שנואה בנשואין, כמשחז"ל (קידושין סח). על האחת שנואה דהיינו בנשואיה, והכא נמי חשד יעקב כי נשואיה באיסור כנ"ל, לכן נעשה לה נס ונתעברה מביאה ראשונה, ולא עבד הקב"ה ניסא לשקרא לדבר עבירה, ומזה נתברר ליעקב אע"ה, כי נשואי רחל הי' באיסור משום דין בן נח, ועתידה למות בכניסתה לארץ ישראל כנ"ל, אמנם אם גם לרחל יאדע נס שהיא עקרה ותלד, אין ראיה כלל, ע"כ אמרה אם אין מתה אנכי כנ"ל וק"ל (חתם סופר שנת תק"ס).

וראיתי בספר זכרון יצחק מגאון פולני אחד וזלה"ק, ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן, פירש"י את אומרת שאעשה כאבא אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ללא ממני עכ"ל, רבים תמהו, הלכא לא זו היא דרך הלדיקים למנוע עצמם מלזכק על זולתם, ואיך אמר יעקב כדברים הנזכרים, ובפרט כי רחל הייתה האהובה בעיניו, ואיך ידבר אליה דברים קשים עיין בספרי המפרשים ז"ל, ושמעתי מכבוד אדוני אבי מורי ורבי הגאון האמת זלללה"ה (בעל משנת חכמים על מנין הללוין והעשין, רבו של הגה"ק רבי שלמה קלוגר זי"ע) שתייר צוה, דידוע דעיקר התפלה הראויה לאדם להתפלל שיהיה לו זרע, הוא בכדי לקיים מצות יולדו אשר נטווה מאתו יתבדר לפרות ולרבות, (ועמ"ש בשמו הנעים בריש פ' תולדות אות א'), דמטעם זה נעתר הקב"ה לתפלת יצחק ולא לתפלת רבקה (ולפי"ז יעקב אבינו אשר כבר היו לו בנים, וידוע דעת האומר דתאומות נולדו עם כל שבט, א"כ הרי כבר קיים מצות פריה ורביה, וכל שכן לדעת האומר (יבמות סב). דאף בשני זכרים קיים מצות פריה ורביה, על כן שפיר פתח פיו

שקודם מתן תורה לא ילאו מכלל בני נח להקל, ולפיכך הולך להתגיייר, משום דקיימא לן באומות הלך אחר הזכר, אך הרמב"ן אזיל לשיטת הר"ש יפה, שהאבות ילאו מכלל בני נח אף להקל, ולדעתי הראיה שהביא הרמב"ן ממ"ש גבי עשו, ודילמא ישראל מומר שאני, הוא ראה חותכת, וכן נראה דיש להכריח ממ"ש פרק המוכר פירות (ב"ב ק.), תנא הלך זה לארכה ולרחבה קנה, דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ע"כ, ואין ספק שמדין חזקה נגעו בה, והרמב"ם בפ"א מהלכות מכירה ובפ"א מהלכות זכיה ומתנה כתב, שאין העכו"ם קונה בחזקה, ואם אמרת ללא ילא מכלל בני נח, איך קנה אברהם בחזקה (פרשת דרכים דרוש א'), ועיין בספר בנין דוד פ' ויחי אות כ"ו, ולפי"ז יש לתלות המחלוקת אי ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו או לא, במחלוקת אי הי' להאבות דין בן נח או דין ישראל, דאי האבות הי' להם דין בני נח, א"כ ארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, אבל אי אמרינן דדין ישראל הי' להם, א"כ שפיר ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו.

ובגמרא בסנהדרין, תניא איש איש, מה תלמוד לומר איש איש, לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס, אשר יקלל את אביו ואת אמו, אין לי אלא אביו ואמו, אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין, תלמוד לומר אביו ואמו קלל, אביו קלל, אמו קלל, דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר, משמע שניהן כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, מנא ליה, נפקא ליה מומקלל אביו ואמו מות יומת, ואידך, ההוא מיבעי ליה לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס, ותיפוק ליה מאיש איש, דברה תורה כלשון בני אדם (סנהדרין פה:), א"כ לר' יונתן שס"ל לחלק לא כריך קרא, ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אבל ר' יאשיה שס"ל לחלק כריך קרא, ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם.

ואיתא בספר שו"ת פנים מאירות, וזה"ל, קשיא לי – הא דמצעי' לן בנדרים דף ל"ה ע"ב הני כהני אי שלוחי דידן הוי או שלוחי דרחמנא נינהו, ותמי' לי – אמאי לא פשיט מזביתא דאיתא בפ"ק דחולין (יג:) איש איש – מלמד שמקבלים נדרים ונדבות מכותים – וקיי"ל אין שליחות לכותי וכו', וא"כ איך הי' כהנים יכולים להקריב קרבנם – אי שלוחי דידן נינהו – הא כותי לאו בני שליחות נינהו ואין הישראל נעשה שליח לכותי, אלא ע"כ שלוחי דרחמנא נינהו, וריך לומר דלגבי נכרים – באמת פשיט ליה דהוי שלוחי דרחמנא, ולא מצעי' להש"ס אלא לגבי ישראל אי שלוחי דידן או שלוחא דרחמנא וק"ל (שו"ת פנים מאירות ח"ב סימן קי"ט), ובספה"ק אור חדש בסוגיא סם בקידושין, דקושיית הפנים מאירות הנ"ל – אפשר ליישב – דהברייתא דמרבה איש איש שעכו"ם נודרים נדרים ונדבות – קאי למאן דלא ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אבל למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם – לא דרשינן מאיש איש לרבות עכו"ם, וקא בעיי דהכא למאן דאמר – דברה תורה כלשון בני אדם, עיי"ש (אור חדש קידושין כג:).

ואיתא בספר ויקהל שלמה (בפ' וישב) שכתב לבאר, שהי' אי סומכין על הנס או אין סומכין על הנס, תלוי בזה אי כהני שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, והוא ע"פ מה שדרשו חז"ל (יומא כא:) עה"פ ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח, אע"פ שאש יורדת מן השמים, מזה להביא מן

ההדיוט וע"ש, והרבינו בחיי כתב הטעם שמזה להביא אש מן ההדיוט הגם שיורדת אש מן השמים, בכדי להסתיר הנס וע"ש, אבל יש עוד טעם, דמשום הכי מזה להביא מן ההדיוט, כדי להורות שהכהנים שלוחי דידן ולא שלוחי דרחמנא, ונמצא דאי אמרינן כהני שלוחי דידן, י"ל הטעם להורות שכהני שלוחי דידן, ולא להסתיר הנס, כי באמת סומכין על הנס, אבל אי אמרינן כהני שלוחי דרחמנא, אזי בעל כרחך לנו לומר הטעם משום שאין סומכין על הנס (ויקהל שלמה פ' וישב).

ומצינו במס' מועד קטן, אמר אלקי ישראל לי דבר אור ישראל מושל באדם לדיק מושל יראת אלקים (שמואל ב' כג:ג), מאי קאמר, אמר רבי אבהו הכי קאמר, אמר אלקי ישראל לי דבר אור ישראל, אני מושל באדם, מי מושל בי לדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה (מ"ק טז:), ועיין שבת נט:, תענית כג:), וכך גם איתא בזוהר הקדוש, איהו גזיר וקב"ה עבד, עליה כתיב (איוב כב:כח) ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (זוהר ח"א מה:), ועיין זוהר ח"ב טו:).

ובפרק חלק, אמר רבי יוחנן, גדולים לדיקים יותר ממלאכי השרת, שנאמר (דניאל ג:כה) ענה ואמר הא אנא חזי גוברין ארבעה שריין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון ורויה די רביעאה דמה לבר אלקין (סנהדרין צב:--צג:), ומצינו בריש מסכת כתובות, דרש בר קפרא, גדולים מעשה לדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב (ישעיה מח:יג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של לדיקים כתיב (שמות טו:יז) מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש א'דני כוננו ידיך וכו' (כתובות ה:), ואיתא בספה"ק, דאי אמרינן דעיקר היא האורה, אזי מלאכים גדולים מזדיקים, כי מלאכים הם רוחניים, ואי אמרינן שחומר העיקר, א"כ הלדיקים גדולים ממלאכים, כי לדיקים הם בשר ודם ילודי אשה קרוץ מחומר כאל עובר, גוש גלם גשם אשר מעפר יסודם, ונמצאים בעולם העשייה, ולכך אמר גדולים "מעשה" לדיקים וכו', ואם דרשינן שגדולים מעשה לדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, א"כ יש לדיקים כח לשנות מעשה שמים וארץ, וכל דרך הטבע משועבדת לדיקים, ולכן שפיר סומכין על הנס.

ומצינו במסכת מנחות, דרש רבי יהודה בר רבי אילעאי, מאי דכתיב (ישעיה כו:ד) בטחו בה' עלי עד כי ביה' ה' אור עולמים, אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד בה"י ואחד ביו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י, אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י, כשהוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראש, הוי אומר העוה"ז בה' והעוה"ב ביו"ד וכו' (מנחות כט:), ולפיכך סמכה רחל להבנות מבצלה שיש לה ב' ההי"ן שתחלוק לה אחת, כאשר קרה בשרה שלא הי' לא לה ולא באברהם ה' בשמם, ונחלקה יו"ד שלה לב' ההי"ן, לה ולו, כי האות ה"א מרמז על עולם הזה עולם העשייה כי מעשה עיקר, ולכן יש לסמוך על הנס.

ותמהתי למה דייקא אות ה"א הוא אות של פריה ורביה, וחשבתי אולי משום דאיתא בספרי ח"ן, כי ה"א אחרונה של שם הוי"ה היא מדת מלכות אשר לית לה מגרמיה כלום, והיא בחינה הידוע, כשזרעים דבר באדמה,

לא מתחיל לזמנוח רק לאחר שהגרעין מתרחב לגמרי ונעשה לכלום, ורק אז מגיע הכח שיכול להזמין, ורואים שאין שייך כלל שיזמנה לווי שיהיה רגע שהוא מתבטל לגמרי ואינו כלום, שאין הארץ יכולה להוציא פרחים ולמחיס ודשאים, כל זמן שהגרעין הזרע לא נרקבה, רק אחר הרקבה ובטלת מציאותה, מקבלת מכח הארץ הכח החיות שבה, ומוציא פרי למינו, וכך איתא בספה"ק קדושת לוי פ' עקב וזלה"ק, דרך משל הידוע, בגרעין הנזרע בארץ, שאי אפשר לזמנוח מחדש עד שיהיה נרקב בארץ ויהיה אין ואפס (קדושת לוי פ' עקב, ועיין בספר התניא אגרת הקודש פ"ח ד"ה זורע צדקות מצמיח ישועות), וכן מצינו שהלכונה שהיא מלכות ג"כ לית לה מגרמיה כלום, וכדאיתא בזוהר הקדוש, סיהרא קדישא לעילא דלית לה נהורא אלא משמשא (זוהר ח"א רלח.) וכלשון הזוהר הקדוש במקום אחר, אחר דלית ליה מנגרמיה פלוג (זוהר ויקהל ח"ב ריח:), ואשה היא בחינת חכמה תחתא מלכות, ולכן מצינו במסכת מגילה, רבי נחמיה אומר, הדסה שמה, ולמה נקראת אסתר, שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר (מגילה יג.), ופירש"י ז"ל, אסתהר – ירה, יפה כלכונה (רש"י), ולפיכך כתיב במגילה (אסתר ב:יז) וישם כתר מלכות בראשה, ולכך בחרה רחל אמנו דייקא בצלהה, שיש לה ב' ההי"ן בשמה שתתן לה ה' תחאה, למרמז על מלכות דלית בה מגרמיה כלום, וכמו הגרעין שאי אפשר לזמנוח מחדש עד שיה' נרקב בארץ ויהיה אין ואפס בציטול המציאות, וככה תוכל ללדת.

ואיתא בספר תוספות יו"כ מצעל כפות תמרים, לפרש את הגמרא (יומא פו:), אמר ריש לקיש גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך, רבי יוחנן אמר עד ולא עד בכלל (כפי גירסת העין יעקב), והביא מספר תאווה לעינים שכתב לפרש דפליגי אם מהני תשובה לעבודה זרה וכפירה בעיקר ע"כ, ועל זה דרשו דורשי רשומות (שלה"ק מס' יומא) בפסוק תשב אנוש עד דכא, **לכא** אותיות **לם** כפירה אישות, ואי אמרינן עד ולא עד בכלל, אז אינו מועיל תשובה על הג' העצירות הנ"ל, אבל אי אמרינן עד ועד בכלל, אז מועיל תשובה על כל העצירות אפילו על עון של ע"ז, והנה המחלוקות אי אמרינן עד ועד בכלל או לא, תלוי במחלוקות אי דברה תורה כלשון בני אדם, לכתב המחבר ראובן הו"א שטר חוב על שמעון שזמנו חמישה בניסן, ושמעון הו"א שובר שנכתב בחמישה בניסן כתוב בו שמחל ראובן לשמעון כל תביעות שהיו עליו עד אותו היום, ראובן גובה שטרו, דבלשון העולם עד ולא עד בכלל (שו"ע חו"מ סימן מ"ג סעיף כ"ז).

ואיתא בספר כסף נבחר פ' בראשית וזלה"ק, ותמן תנינן במס' פסחים (ק"ט.), מאי דכתיב וידי אדם מתחת כנפיהם (יחזקאל א:ח) – וידו כתיב, מלמד שידו של הקב"ה פרושה מתחת כנפי החיות לקבל את השמים, וא"כ אם הולכים בתר הכתיבה, ודאי מוכח דהקב"ה מקבל שמים ותשובה מועלת, אבל אי הולכין בתר הקריאה, אם כן קרינן וידי אדם – דקאי על המלאכים, ואין להוכיח דהקב"ה מקבל שמים (כסף נבחר פ' בראשית).

ותנן במשנה במסכת יבמות, האיש מזוה על פריה ורביה אבל לא האשה, רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם

הוא אומר, ויבדק אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו, ובגמרא שם מנא הני מילי, אמר ר' אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון אמר קרא ומלאו את הארץ וכבשוה, איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש, אדרבה וכבשוה תרתי משמע, אמר רב נחמן בר יצחק וכבשה כתיב (יבמות סה:).

ואיתא בספר מלפיה איתן, דמשמע דרבי יוחנן בן ברוקה ס"ל יש אם למקרא עיי"ש, ולפי הנ"ל יוצא מזה, דאי אמרינן יש אם למסורת – וכבשה כתיב, אז האשה אינה מזוה על פריה ורביה, אבל אי אמרינן יש אם למקרא – וכבשוה קרינן ביה, אז גם האשה מזוה על פריה ורביה, ולפי"ז יש לומר דמחלוקת התנא קמא ורבי יוחנן בן ברוקה, תליא במחלוקת אי אמרינן יש אם למקרא או למסורת.

והיאך שאמר הכתוב, ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחיה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, ולפמ"ש רמב"ן דהאבות ה' להם דין בן נח בחו"ל, לכן מתה רחל בכניסתו לארץ ישראל, שלא יהי' שם עמי אחיות, וכיון דהיו לאבות דין בן נח, א"כ ארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, ולחלק לריד קרא, ולא דברה תורה כלשון בני אדם, ופיר דרשינן איש איש שעבדו"ם נודדו נדרים ונדבות כישראל, ובהנים שלוחי דרחמנא נינהו, ואין סומכין על הנס, א"כ לא דרשינן שהקב"ה גוזר ולדיק מבטלו, לפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן, וכיון דאמרינן לא דברה תורה כלשון בני אדם, א"כ אמרינן עד ועד בכלל, ופיר מהני תשובה אפילו על עבירות החמורות ביותר, ודרשינן וידו כתיב זה ידו של הקב"ה שפרוסה תחת כנפי החיות לקבל שמים, ואמרינן יש אם למסורת, ודרשינן וכבשה כתיב, ואין האשה מזוה על פריה ורביה, לפיכך בא רש"י ז"ל ומפרש, אשר מנע ממך – את אמרת שאעשה כאבא אני איני כאבא אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים ממך מנע ולא ממני, אבל רחל אמנו התווכחה עם יעקב אבינו בחכמה, וכמש"כ חכמות נשים דנחמה ביה (משלי יד:א), שריתה בכך להוכיח כי שפיר יכול הלדיק לבטל גזירה, ותאמר הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על דרכי אבנה גם אנכי ממנה, ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב, כדי לבנות ביתה באות ה"א נתנה את בלהה, כי יש בשמה ב' ההי"ן שתחלוק לה אחת, כאשר קרה בשרה, ודייקא ע"י האות ה', כי עולם המעשה נברא באות ה', להוכיח שגדולים מעשה אלקים יותר ממלאכי השרת, וא"כ שפיר יכול הלדיק לפעול ישועה בדרך נס, וקא ממשיך ואזל הכתוב, ותהר בלהה ותלד ליעקב בן, ותאמר רחל דנני אלקים וגם שמע בקלי ויתן לי בן על כן קראה שמו דן, ובתורתו של רבי מאיר מלאו כתוב ובן דן חושים ויש אם למסורת, אעפ"כ תנא דבי חזקיה שהיו מרובין כחושים של קנה, לרמז כי דן נכנס בכלמוניתו אלל אביו ומתבדך בשבעים אלף, בחינת ראשית להיות בזמנאם והתבטלות, ואח"כ להיות הגדול שבשמים, ולפיכך אמר הכתוב על כן קראה שמו דן, לרמז על הא' דאמר דונו דיני שמע מינה מדן קאתי, וכיון שהוסיפה אות ה' לשמה, מדיו מגיע לה הא' לכס זרע ללדת זרע של קיימא, והבן.